

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1.

α. Στο πλαίσιο της Εθνοσυνέλευσης του 1862, οι πεδινοί είχαν ως ηγέτη τον Δημήτριο Βούλγαρη, ο οποίος υπονόμευε τους κοινοβουλευτικούς θεσμούς. Με παρεμβάσεις στο στρατό επιχείρησε τη δημιουργία σώματος «πραιτωριανών» για να εξασφαλίσει την παραμονή του στην εξουσία. Εμπόδιο στις επιδιώξεις του στάθηκαν πολιτικές ομάδες και θεσμοί. Ο Βούλγαρης έβρισκε οπαδούς ανάμεσα σ' εκείνους που είχαν διοριστεί παράνομα στο στρατό ή στο δημόσιο, και φοβούνταν μη χάσουν τη θέση τους σε περίπτωση επικράτησης συνθηκών κοινοβουλευτικής νομιμότητας, σε άνεργους πτυχιούχους και στους μικροκαλλιεργητές.

β. Το μοναδικό νέο πολιτικό στοιχείο έως το 1909 ήταν η εμφάνιση της κοινοβουλευτικής ομάδας των Ιαπόνων, πολιτικού μορφώματος υπό τον Δημήτριο Γούναρη, που ιδρύθηκε το 1906. Επίκεντρο της κριτικής του ήταν η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να προσαρμοστεί στις εξελίξεις της κοινωνίας. Η ομάδα δεν μπόρεσε να επιβιώσει και διαλύθηκε το 1908.

γ. Στα μέσα του 1910 οι Κοινωνιολόγοι ίδρυσαν το Λαϊκό Κόμμα, με αρχηγό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου. Βασικές προγραμματικές δηλώσεις του ήταν η αναμόρφωση του πολιτικού συστήματος και η επιβολή αρχών κοινωνικής δικαιοσύνης. Στις δεύτερες εκλογές του 1910 εξελέγησαν 7 υποψήφιοι του κόμματος, οι οποίοι παρείχαν κριτική υποστήριξη στους Φιλελευθέρους.

ΘΕΜΑ Α2.

α. Σωστό **β.** Λάθος **γ.** Λάθος **δ.** Σωστό **ε.** Λάθος

ΘΕΜΑ Β1.

α. Με την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, το θέμα της δημιουργίας κεντρικής τράπεζας, αλλά και τραπεζικού συστήματος αντάξιου εκείνων που λειτουργούσαν στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, αποτέλεσε κεντρικό σημείο στους κυβερνητικούς σχεδιασμούς. Η ίδρυση τραπεζικών ιδρυμάτων δεν θα εξυπηρετούσε μόνο τις κυβερνητικές ανάγκες, τη διαχείριση του κρατικού δανεισμού, την έκδοση χαρτονομίσματος κ.λπ., αλλά θα έδινε λύση στο χρόνιο πρόβλημα των πιστωτικών αναγκών της οικονομίας. Θα εξασφάλιζε δηλαδή στις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες τα απαραίτητα κεφάλαια με όρους οργανωμένης αγοράς και όχι τοκογλυφίας.

Το πιστωτικό σύστημα της χώρας βρισκόταν πραγματικά, κατά τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, σε πρωτόγονη κατάσταση. Ήταν συνδεδεμένο με το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων και ιδιαίτερα με τις εξαγωγές της σταφίδας. Οι έμποροι λειτουργούσαν και ως πιστωτές, με τοκογλυφικές διαθέσεις και όρους. Ο δανεισμός κατευθυνόταν, ως επί το πλείστον, προς τους παραγωγούς και δημιουργούσε προϋποθέσεις εκμετάλλευσης, καθώς ουσιαστικά επρόκειτο για έναν τρόπο προαγοράς της επικείμενης παραγωγής, με δυσμενείς για τον παραγωγό όρους. Την ίδια στιγμή άλλοι κλάδοι της παραγωγής στερούνταν των απαραίτητων για την ανάπτυξή τους πιστώσεων, και έτσι περιοριζόνταν οι επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Η κατάσταση αυτή ήταν αντίθετη με τις προθέσεις και τις πολιτικές του κράτους και αποθάρρυνε τα ελληνικά κεφάλαια του εξωτερικού.

Οι προσπάθειες για την άρση όλων αυτών των εμποδίων υπήρξαν έντονες και προέρχονταν από πολλές πλευρές. Δεν απέβλεπαν τόσο στην εξάλειψη της τοκογλυφίας, όσο στην παράλληλη δημιουργία ενός πιο σύγχρονου πιστωτικού συστήματος, ικανού να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα ειδικών κοινωνικών ομάδων.

ΘΕΜΑ Β2.

Στην πολιτική πρακτική οι Φιλελεύθεροι ήταν αντιμέτωποι με δύο χρόνια προβλήματα: τη σχέση της πολιτικής εξουσίας με τους αξιωματικούς, και το καθεστωτικό. Η διαρκής αντιπαράθεση στο εσωτερικό του κόμματος για τα ζητήματα αυτά προκάλεσε αντιφατικές επιλογές. Σχετικά με το καθεστωτικό, άλλοι οπαδοί ήταν υπέρ της αβασίλευτης και άλλοι υπέρ της βασιλευμένης δημοκρατίας.

Όσον αφορά τη σχέση του κόμματος με τους αξιωματικούς, από τη μια μεριά γινόταν κατανοητό ότι η πολιτικοποίησή τους δημιουργούσε κινδύνους για το πολίτευμα, από την άλλη όμως το φαινόμενο είχε αποκτήσει τέτοια δυναμική, ώστε δεν μπορούσαν να το αρνηθούν, καθώς υπήρχε κίνδυνος προσεταιρισμού των αξιωματικών από την αντίπαλη παράταξη.

(Σημαντική πολιτική τομή της περιόδου είναι η ψήφιση νέου συντάγματος, διαδικασία που ξεκίνησε το 1924 και ολοκληρώθηκε μόλις το 1927, με το οποίο εγκαθιδρύθηκε το πολίτευμα της αβασίλευτης δημοκρατίας 26. Στη θέση του βασιλιά τοποθετήθηκε Πρόεδρος της Δημοκρατίας, που τον εξέλεγε η Βουλή και η Γερουσία, η οποία αποτελούσε νέο, δεύτερο νομοθετικό σώμα.)

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1.

α. Το 1927, με αφορμή το αίτημα της Ελλάδας στην Κοινωνία των Εθνών για παροχή πρόσθετου δανείου, τέθηκε το ζήτημα της δημιουργίας μιας κεντρικής κρατικής τράπεζας, που θα αναλάμβανε τη διαχείριση των χρεών, την έκδοση χαρτονομίσματος και την ενιαία εφαρμογή της κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής. Παρά τις αντιδράσεις της Εθνικής Τράπεζας και κάτω από την πίεση των ξένων συμβούλων, το Μάιο του 1927 ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία άρχισε τη λειτουργία της ένα χρόνο αργότερα. Στο κείμενο του Κ. Κωστή “Ο πλούτος της Ελλάδας” παρατίθεται η ακριβής ημερομηνία έναρξης λειτουργίας της Τράπεζας της Ελλάδος, η 14^η Μαΐου 1928.

Πολύ γρήγορα αυτή πέτυχε σταθερές ισοτιμίες της δραχμής με τα ξένα νομίσματα, στηρίζοντας την έκδοση χαρτονομίσματος στα αποθέματά της σε

χρυσό και συνάλλαγμα και εξασφαλίζοντας τη μετατρεψιμότητα του εθνικού νομίσματος σε χρυσό. Το γεγονός αυτό επισημαίνεται και στο κείμενο Α, καθώς αναφέρεται η εφαρμογή του κανόνα του χρυσού συναλλάγματος και η συνακόλουθη σύνδεση της δραχμής με την λίρα Αγγλίας, ένα νόμισμα που υιοθετούσε τον συγκεκριμένο κανόνα. Ουσιαστικά, οι κάτοχοι δραχμών μπορούσαν με ορισμένους περιορισμούς να μετατρέψουν τις δραχμές τους σε λίρες. Επομένως, η νομισματική κυκλοφορία και η προσφορά χρήματος εν γένει συνδέονταν με τις διακυμάνσεις των εξωτερικών συναλλαγών της Ελλάδας.

Η επιτυχία αυτή οδήγησε τα δημόσια οικονομικά σε περίοδο ευφορίας, βελτίωσε την πιστοληπτική ικανότητα του κράτους, ενίσχυσε την εισροή συναλλάγματος και τις επενδύσεις και προκάλεσε μία ισχυρή δυναμική που επέτρεψε τις σημαντικές πολιτικές, θεσμικές και οικονομικές πρωτοβουλίες της τελευταίας κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932). Η περίοδος αυτή κράτησε μέχρι τις αρχές του 1932, οπότε εκδηλώθηκαν στη χώρα οι συνέπειες της μεγάλης οικονομικής κρίσης, που ξεκίνησε από τη Νέα Υόρκη το 1929.

β. Η παγκόσμια οικονομική κρίση έφτασε στην Ελλάδα σε μία εποχή “ευημερίας”. “Ευημερία” σήμαινε ότι η εμπιστοσύνη των Ελλήνων σε ένα καλύτερο οικονομικά μέλλον είχε αποκατασταθεί, οι σκοτεινές εποχές της δεκαετίας του 1920 έδειχναν να απομακρύνονται, οι πληγές έκλειναν, η φτώχεια περιοριζόταν και το ελληνικό κράτος έδειχνε να σχεδιάζει το μέλλον με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και αισιοδοξία.

Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση εξάντλησαν τα αποθέματα της χώρας σε χρυσό και συνάλλαγμα. Τα ανωτέρω στοιχεία επιβεβαιώνονται στο κείμενο του Χρήστου Χατζηιωσήφ “Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα: Όψεις πολιτικής και οικονομικής ιστορίας 1900-1940”. Τονίζεται πως η ελληνική κυβέρνηση και η Τράπεζα της Ελλάδος προσπάθησαν να αποφύγουν την αναστολή της ελεύθερης μετατρεψιμότητας της δραχμής με βάση τον κανόνα του χρυσού συναλλάγματος και την αντίστοιχη υποτίμηση του εθνικού νομίσματος η οποία με τη σειρά της θα οδηγούσε αναπόφευκτα σε αδυναμία εξυπηρέτησης του εξωτερικού δημόσιου χρέους. Η εκ των πραγμάτων αναστολή της ελεύθερης μετατρεψιμότητας της δραχμής σε ξένο συνάλλαγμα ξεκίνησε από τα τέλη Σεπτεμβρίου καθώς επιβλήθηκαν διαδοχικοί περιορισμοί. Αναφέρεται πως ο διοικητής της τράπεζας της Ελλάδος Αλέξανδρος Διομήδης αντικαταστάθηκε γιατί υπήρξε η πεποίθηση ότι φέρθηκε ευνοϊκά στους μεγάλους βιομήχανους επιτρέποντάς τους την εξαγωγή κεφαλαίων στο εξωτερικό λίγο πριν επιβληθούν συναλλαγματικοί περιορισμοί. Η ελληνική κυβέρνηση επισήμως καθυστέρησε να προχωρήσει στην άρση της μετατρεψιμότητας της δραχμής λόγω αγκυλώσεων τις κυρίαρχες οικονομικής σκέψης εκείνης της περιόδου. Την άνοιξη του 1932, όμως, η κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποφύγει την αναστολή της μετατρεψιμότητας του εθνικού νομίσματος, καθώς και την αναστολή εξυπηρέτησης των εξωτερικών δανείων.

Έτσι εγκαινιάστηκε μια περίοδος ισχυρού κρατικού παρεμβατισμού στα οικονομικά ζητήματα, ιδιαίτερα στις εξωτερικές συναλλαγές, και μια πολιτική προστατευτισμού, με σκοπό την αυτάρκεια της χώρας. Η Ελλάδα μπήκε με τη σειρά της στο χώρο της κλειστής οικονομίας, όπου οι συναλλαγές

καθορίζονταν περισσότερο από γραφειοκρατικές διαδικασίες παρά από ελεύθερες οικονομικές συμφωνίες.

Στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού «κλήριγκ». Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.

ΘΕΜΑ Δ1.

α. Σε αντίθεση με τις σχετικά ασαφείς θέσεις και τη συγκεχυμένη ιδεολογία του γαλλικού κόμματος, το ρωσικό χαρακτηριζόταν από σταθερές πολιτικές θέσεις. Η ομοιότητα με τα δύο άλλα κόμματα βρισκόταν στο γεγονός ότι στη Μεγάλη Δύναμη, στην οποία στήριζαν τις ελπίδες τους για την εξωτερική πολιτική, αναγνώριζαν και ένα πρότυπο για την εσωτερική οργάνωση της χώρας. Η Ρωσία μπορούσε να βρει αποδοχή από μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, επειδή ήταν η μοναδική Μεγάλη Δύναμη με ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα.

Χαρακτηριστικό του ρωσικού κόμματος ήταν η άκρως συντηρητική στάση σε όλες τις επιλογές του. Το θεμέλιο της κοινωνικής τάξης ήταν γι' αυτό η θρησκεία. Σ' αυτήν βασιζόταν και η νομιμότητα της εξουσίας. Έβλεπε την Εκκλησία σε διαρκή κίνδυνο και καταπολεμούσε τον κοσμοπολιτισμό και την οποιαδήποτε αποστασιοποίηση από τις παραδόσεις. Η ξενοφοβία, όπως επίσης η άρνηση του διαφωτισμού και της δυτικής παιδείας αποτελούσαν κυρίαρχες αντιλήψεις των μελών του. Προκειμένου να προσεγγίσει ευρύτερα στρώματα, απευθυνόταν συχνά στο θρησκευτικό συναίσθημα των Ελλήνων.

Το ιδιαίτερο πρόβλημα που έβλεπε το κόμμα των «ναπαίων» (όπως αλλιώς ονομαζόταν), στην περίοδο της βουαρκοκρατίας δεν ήταν ο αυταρχισμός του καθεστώτος, αλλά οι κίνδυνοι που αντιμετώπιζαν η πίστη και η Εκκλησία από τα μέτρα που ψήφισε η αντιβασιλεία, π.χ. το αυτοκέφαλο της Ελληνικής Εκκλησίας, η οποία έως τότε υπαγόταν στο οικουμενικό πατριαρχείο. Θεωρούσαν ότι υποταγή της εκκλησίας της Ελλάδας στο Πατριαρχείο επέτρεπε στην Ρωσία να επεμβαίνει για την προστασία των ορθοδόξων. Στην απόφαση για το αυτοκέφαλο της Εκκλησίας οι ναπαίοι άσκησαν έντονη αντιπολίτευση. Στο κείμενο Α επισημαίνεται ότι το ρωσικό κόμμα, υποστήριξε την συμφιλίωση της αυτοκέφαλης ελλαδικής Εκκλησίας με το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και ζητούσε περισσότερες εξουσίες για την Εκκλησία στο πλαίσιο του κράτους και ορθόδοξη μοναρχία.

Οι ναπαίοι πίστευαν ότι κάποιοι ικανοί πολιτικοί γνώριζαν τα προβλήματα του λαού καλύτερα από τον ίδιο, κι αυτοί θα έπρεπε να κυβερνήσουν. Ήταν κατά κύριο λόγο αντισυνταγματικοί, υπέρ ενός συγκεντρωτικού συστήματος διακυβέρνησης και κατά της πολυφωνίας, μολονότι σε ορισμένες περιπτώσεις φαίνεται να συνεργάστηκαν στην ψήφιση συνταγμάτων. Προς επίρρωση των ανωτέρω στο κείμενο Α αναφέρεται πως το ρωσικό κόμμα άλλοτε υποστήριξε την απολυταρχία και άλλοτε το πιο φιλελεύθερο συνταγματικό πολίτευμα ανάλογα με την εύνοια που επεδείκνυε προς αυτό ο βασιλιάς. Το κόμμα υιοθετούσε συντηρητικές αρχές και ο αρχηγός του, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, εξέφραζε απόψεις εναντίον της παροχής συντάγματος. Θεωρούσε ότι ο ελληνικός λαός δεν ήταν ακόμα ώριμος για κάτι τέτοιο.

Στην περίοδο μεταξύ των δύο συνταγμάτων ουσιαστικά ικανοποιήθηκαν όλα τα αιτήματα του ρωσικού κόμματος, τα οποία είχαν σχέση με την Ορθόδοξη Εκκλησία. Οι ναπαίοι προέβαλαν σε κάθε περίπτωση τον κίνδυνο για την Ορθοδοξία, καθώς όμως τα μεγάλα εκκλησιαστικά ζητήματα είχαν λυθεί και όλοι πολιτικοί πρέσβευαν το ορθόδοξο δόγμα, το ρώσικο κόμμα δεν είχε λόγο ύπαρξης εφόσον δεν είχε θέσει για πιο επίκαιρα θέματα. Την περίοδο του Κριμαϊκού πολέμου το ρώσικο κόμμα είχε κάποια προσωρινά κέρδη. Η ήττα όμως της Ρωσίας στον Κριμαϊκό πόλεμο συνέβαλε στην αποδυνάμωση του κόμματος το οποίο σταδιακά εξαφανίστηκε από την πολιτική σκηνή.

β. Σύμφωνα με το κείμενο Β οι οπαδοί του ρωσικού κόμματος υποστήριζαν πως η Ρωσία θα διώξει τους Τούρκους από τα ελληνικά εδάφη και γενικότερα τα Βαλκάνια και την εγγύς Ανατολή. Το κείμενο Γ αναφέρεται στις ελπίδες που είχαν οι Έλληνες ότι ο τσάρος της Ρωσίας θα απελευθέρωνε την Ελλάδα. Διατηρούνταν ζωντανές ακόμα οι αναμνήσεις από τα Ορλωφικά με την ρωσική επέμβαση στην Ελλάδα και την συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774), η οποία πρώτον προστάτευε την ελληνική ορθόδοξη εκκλησία στο πλαίσιο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, δεύτερον ευνόησε τους Έλληνες εμπόρους προσφέροντας τους δυνατότητες γρήγορου πλουτισμού μέσα από το εμπόριο της Μαύρης Θάλασσας και τρίτον συνέτεινε στην εξέλιξη των Σπετσών σε ένα από τα σημαντικότερα εμπορικά κέντρα της ανατολικής Μεσογείου. Επιπρόσθετα δημιουργήθηκε στην Οδησό της Ρωσίας σημαντικότερη ελληνική παροικία και ακμάζον εμπορικό λιμάνι.

Με το κόμμα αυτό συμπαρατάχθηκαν, ιδίως κατά την εποχή της διακυβέρνησης της χώρας από τον Καποδίστρια, όσοι είχαν υποφέρει ιδιαίτερα κατά την εποχή της Επανάστασης και κατά τους εμφύλιους πολέμους: οι ακτήμονες, οι μικροϊδιοκτήτες γης, αγωνιστές και χαμηλόβαθμοι αξιωματικοί, μοναχοί, και δημόσιοι υπάλληλοι που διορίστηκαν από τον Καποδίστρια και μετά τη δολοφονία του απολύθηκαν. Όλοι αυτοί απαιτούσαν την ίδρυση ενός ισχυρού κράτους, το οποίο, σε συνεργασία με τη Ρωσία και το Οικουμενικό Πατριαρχείο, θα φρόντιζε για την καθαρότητα της πίστης και θα αναγνώριζε στην Εκκλησία κυρίαρχη θέση.

Στο κείμενο Δ επισημαίνεται πως οι λαϊκές τάξεις, κοσμικοί και κληρικοί, αποτελούσαν την βάση του ρωσικού κόμματος, το οποίο ήταν συνδεδεμένο με την Ορθοδοξία. Τα στρώματα αυτά ήταν βαθιά θρησκευόμενα, υπερέβαλλαν σχετικά με τους κινδύνους για την ορθοδοξία από την διάλυση των μοναστηριών και παρακινούνταν από τον κατώτερο κλήρο, ο οποίος αντιστρατευόταν τα κυβερνητικά μέτρα. Μάλιστα μολονότι το κόμμα είχε χτυπηθεί σκληρά, η λαϊκή υποστήριξη του αυξανόταν.